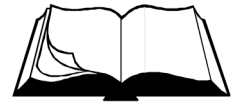

מִי יֵרֵם הַיָּהוָה

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 401 צום י"ז בתמוז, הלכות בין המצרים, מהלכות זכר לחורבן תמוז תש"פ

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

חזרה בתשובה

◀ חייב כל איש לשום אל לבו ביום התענית ולפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, כי אין העיקר התענית אלא הכנה לתשובה, וכן אותם אנשים ההולכים בטיוול ובדברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר (משנ"ב סי' תקמ"ט ס"ק א').

נתינת צדקה

◀ נוהגים לתת צדקה במנחה ביום תענית, כדאיתא בגמ' (ברכות ו'): אגרא דתעניתא צדקתא. ויש נוהגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב (משנ"ב סי' תקס"ו ס"ק י"ב בשם אליה רבה).

קריאת התורה

◀ אין להעלות תורה לא בשחרית ולא במנחה את מי שאינו צם, או את מי שאין בדעתו להשלים את התענית, ובדיעבד אם קראוהו, אם הוא ת"ח ומחמת אונס אירע שלא התענה וצר לו לומר להם כדי שלא יהיה חילול ד' בדבר, יכול לסמוך בשעת הדחק על המקילין לעלות. כשהתענית חלה בימים שני וחמישי בשחרית לכ"ע אם קראוהו יכול לעלות, אבל לכתחילה לא יקראוהו. (שו"ע סי' תקס"ו ס"ו, ומשנ"ב ס"ק י"ט וס"ק כ"א).

אמירת "עננו"

◀ חולה שאוכל ביום התענית לא יאמר "עננו" ("ביאור הלכה" סי' תקס"ה ד"ה בין יחיד). מי שאכל בשוגג, יכול לומר "עננו", מכיוון שהוא חייב עדיין לצום, ויאמר "ביום צום התענית הזה" (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק ג', ועי' שו"ת "שבט הלוי" ח"ה סי' אות ד'. שמיישב הסתירה בזה). קטן שאינו צם לא יאמר "עננו" במנחה (דגם גדול אינו אומר "עננו" אם אינו צם, ולא שייך בזה חינוך, שו"ת "שבט הלוי" ח"ה סי' קל"א). אמר "עננו" ב"שמע קולנו", וטעה וסיים "ברוך וכו' העונה בעת צרה" במקום לסיים ברכת "שמע קולנו" - אם נזכר תוכ"ד, יכול לומר מיד "שומע תפילה" (שו"ת "שבט הלוי" ח"ה סי' קל"ב) - אם נזכר לאחר כ"ד יחזור ל"שמע קולנו" ("ביאור הלכה" סי' קי"ט ס"ג ד"ה אם דיגל).

ש"צ שאינו צם

◀ אפילו אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת, צריך שגם החזן יהיה בין המתענים, כדי שיוכל לומר ברכת "עננו" (סי' תקס"ו ס"ה). ואם אין חזן אחר כתב ה"ט"ז שאין לומר חזרת הש"ץ כלל. אולם עיין ב"שער הציון" (שם סק"ט) שתמה עליו, ומכאן עולה שצ"ל לומר כן וכתב דעכ"פ עדיף לחזור חזרת הש"ץ ויזכיר "עננו" ב"שומע תפילה". חולה שצריך לאכול, אינו יכול להיות ש"ץ בתענית ציבור (שם סעיף ה'), אך אם הוא נוטל רק כדורים או תרופה מרה, הוא נחשב לצם. ("ביאר היטב" סי' תקס"ו ס"ק ז') וכן אם אכל רק פחות מכשיעור, נחשב לצם. ואפילו עשה כן כמה פעמים (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

ש"ץ – מי שלא נתמלא זקנו

◀ בתענית ציבור, לא יחא ש"ץ אלא מי שנתמלא זקנו, ואין להקל בזה אפילו ע"י מחילת הציבור (משנ"ב סי' נ"ג ס"ק כ"ב). אולם בישיבות לצעירים לא צריכים להזהיר, שהרמ"ם או המשגיח יהיו ש"ץ. כי מאחר וכולם צעירים, לא שייך בזה כבוד הציבור, וגם הבחורים יכולים להיות ש"ץ (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

כהן שאינו צם

◀ כהן שאינו צם אינו יכול לישא כפיו במנחה ("לוח א"י" צום גדליה, בשם הפמ"ג, וכ"ה ב"מחזיק ברכה" קונטרס אחרון סי' קכ"ט ס"ק א', הגרי"ח קניבסקי שליט"א), ויש סוברים שיכול לישא כפיו ("מקור חיים" סי' קכ"ט סעיף ה'), וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ברכת כהנים בתענית ציבור במנחה גדולה

◀ **שאלה:** בני ספרד נוהגים לישא כפיהם בתענית ציבור רק במנחה קטנה (עי' שו"ע סי' קכ"ט), והרבה מבני אשכנז נוהגים לישא כפיהם אפילו במנחה גדולה ("חזון איש" סי' כ'), האם בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה במנין שרובו בני ספרד?
תשובה: לדעת "החזון איש" אין כאן מחלוקת, וסבר שזה גופא כוונת השו"ע שגם לבני ספרד הדין הוא כן, ולכן עכ"פ בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה, אפילו במנין שרובו בני ספרד (הגרי"ח קרליץ זצ"ל).

לעי"נ

מרן רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקלי"ה
נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

⊗⊗⊗

לעי"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

⊗⊗⊗

צום י"ז בתמוז

ליל הצום

◀ בליל שבעה עשר בתמוז מותר לאכול ולשתות. חובת הצום מתחילה בפועל מעלות השחר (שו"ע סי' תקי"ג ס"ב). אם הלך לישון בליל התענית, אסור לו לאכול - אפילו קם לפני עלות השחר - אא"כ התנה לפני השניה שיאכל לאחר שיקום, אבל לשתות מותר, אפילו לא התנה על כך. ולכתחילה ראוי להחמיר ולהתנות גם על שתיה (שו"ע סי' תקס"ד ומשנ"ב ס"ק ו').

ואם עבר ואכל לפני עלות השחר אע"פ שלא התנה על כך לפני שנתו לא הפסיד תפילת "עננו". וכן מותר לעלות לתורה ולישא כפיו ולהיות ש"ץ (עי' "שבט הקהתי" ח"א סי' קי"פ).

מחצי שעה לפני עלות השחר, אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה פת (משנ"ב סי' פ"ט ס"ק כ"ז), פירות ושתייה או תבשיל מחמשת מיני דגן מותר אפילו הרבה (סי' רל"ב ס"ק ל"ד), ובשעת הדחק יש להקל אם אין זה מספיק לו לצורך התענית ("תשובות והנהגות" ח"ב סי' ת"ד).

שטיפת הפה

◀ אין לשטוף את פיו במים בבוקר, ובמקום צער מותר לעשות כן, אך יזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו כלפי מטה, כדי שלא יכנסו מים לגרונו (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק י"א).

להתרחץ

◀ מותר לרחוץ אפילו את כל הגוף בתענית (שו"ע סימן תקי"ג ס"ב). אך נוהגים להחמיר שלא לרחוץ את כל גופו במים חמים. (שעה"צ שם ס"ק ח').

קטנים

◀ קטנים אינם חייבים לצום אך אם יש בהם דעת להתאבל, ראוי לחנכם שיאכלו רק מאכל פשוט, כדי שיתאבלו עם הציבור (משנ"ב סי' תקי"ג ס"ק ה').

אוכל בשרי משבת

◀ **שאלה:** כשחלה התענית ביום ראשון, ונשאר אוכל משבת משבת שאם לא יאכלו אותו ביום ראשון הוא יתקלקל ויזרקוהו, האם אפשר להאכילו לילדים בתענית?

תשובה: מסתבר שמותר, שהרי אין אוכלו לשם תענוג אלא רק כדי שלא לזרוק אוכל (הגרי"ח קניבסקי שליט"א).

כיבוס בגדים - משא ומתן של שמחה

◀ מותר לכבס בתעניות, אבל בתענית של י"ז בתמוז ועשרה בטבת אולי יש למעט משום משא ומתן של שמחה ("חוט שני" ה' שבת חלק ד' עמ' שפ"א, ומקורו מ"ביאור הלכה" סי' תקנ"א סעיף ב' בשם "אליה רבה" ופמ"ג, דאפשר יש להחמיר ב"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מר"ח עד התענית, וכוונתו רק ב' תעניות אלו, שזה משום אבילות על החורבן, וגם בדברים שאסור מעיקר הדין).

ויש סוברים שמותר בכל אלו (הגהות "דעת תורה" שם, שיש טעות סופר בדברי ה"אליה רבה", ואין שום מקור לדין זה).

שכח - ואכל או ברך על אוכל

◀ אם טעה ושכח שהיום צום ואכל, אסור לו להמשיך לאכול, שמי שאכל שום יחזור ויאכל שום? (משנ"ב סי' תקמ"ט ס"ק ג') אם כבר ברך על דבר מאכל - אסור לו לאכול ממנו, אלא יאמר מיד "ברוך שם וגו'" ("שערי תשובה" סי' תקס"ח ס"ק א').

מי שבטעות אכל או שתה ביום התענית צריך לגמור התענית וא"צ להתענות ביום אחר, אא"כ וכוונתו לכפרה (וכן איתא במהרי"ל שצויה לאחד להתענות אח"כ לכפרה), (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק ח').

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א' - ה') :

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

כל דיני בין המצרים מתחילים כבר בלייל י"ז בתמוז ("ארחות רבינו", הגרי"ש אלישיב זצ"ל, בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

תוכן האבילות

כל הלכות האבילות שנוהגים בבין המצרים ומר"ח עד לאחר ת"ב יסודם הוא להרגיש חורבן בית המקדש ולהצטער עליו. סיפר לי אברך ששמע מהוריו, שכאשר היו קטנים נהגו לא לאכול בשר ויין כל ימי בין המצרים (כדעה השלישית בשו"ע סי' תקנ"א טו), חוץ משבת שאכלו רק כזית בשר יבש, משום שהיו שבורים ובלי מצב רוח ולא היה להם כלל חשק לאכול בשר, רק אכלו כזית אחד כדי לכבד את השבת. עוד סיפרו שבערב ת"ב היו ממש בכיות בבית, שדיברו וחשבו רק על החורבן. יש אנשים שכל ימי בין המצרים לא מכניסים גלידה לביתם, מכיון שאלו ימים של צער! וזה התוכן של דיני האבילות, שכל אחד צריך להרגיש בעצמו ולהשתתף בצערו של הקב"ה. וכמבואר בגמרא (ברכות ג.) שהקב"ה מצטער כל יום ואומר: אוי לי שהחברתי את ביתי והגליתי את בני, ע' שם.

שמחות ושירה

האשכנזים נוהגין שלא לעשות נישואין מ"ז בתמוז ואילך (רמ"א סי' תקנ"א סעיף ב'), אבל אם עושים נישואין בט"ז בתמוז ביום מותר להמשיך את הסעודה והריקודים בלייל י"ז בתמוז כרגיל (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א תשי" קס"ח ובשו"ת "רבבות אפרים" סי' שע"ה, "ארחות רבינו" ח"ב עמ' קכ"ח), וכן נוהגים הרבה בזמננו מכיון שבי"ה שפע של חתונות וחוסר באולמות, ומעיקר הדין מספיק החחופה והייחוד יהיו לפני השקיעה, וממילא חל חיוב סעודה ושמחת חתן (הגרי"ז קרליץ זצ"ל).

י"א שאין נכון כ"כ לעשות סעודת שבע ברכות בלייל י"ז בתמוז, ואם עושים ישנו קצת מרגילותם, אבל במוצאי י"ז בתמוז ושאר ימי בין המצרים עושים כרגיל ("הליכות שלמה" מועדים פ"ח סק"ח), אבל אין לנגן בכלי זמר בין בלייל י"ז בתמוז בין בשאר הימים, ולכתחילה יש להחמיר ולקיימה ללא ריקודים ומחולות, וללא "שמחה יתרה" אלא בשירה (שו"ת "שבט הלוי" ח"ג סו"ס קנ"ז, וכן ב"ארחות רבינו" ח"ב מובא שמרן הסטייפלער זצ"ל הורה כך בשמחת "שבע ברכות" שניערכה לאחר י"ז בתמוז).

בני ספרד נוהגים לעשות נישואין עד ר"ח אב (שו"ע סי' תקנ"א סעיף ב'), ומותרים לעשות סעודת שבע ברכות כרגיל אף לאחר ר"ח ואף עם בשר ויין אפילו בשבוע שחל בו תשעה באב (עי' שו"ע ורמ"א שם סעיף י').

בן ספרד שעושה נישואין בבין המצרים, י"א דמותר לבן אשכנז להשתתף, כיון שהחתן עושה לפי מנהגו, אבל ירקוד פחות מהרגלו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל), וי"א דאסור לבן אשכנז להשתתף בו (הגרי"ז קרליץ זצ"ל).

בן אשכנז רשאי לנגן בשמחת נישואין של בן ספרד לאחר י"ז בתמוז עד ר"ח אב, אם זו פרנסתו ("ביאור הלכה" ריש סי' תקנ"א בשם פמ"ג).

חתן וכלה בתוך שבעת ימי המשתה חייבים להתענות, דאתי אבילות דרבים ודחו רגל דרבנן, ועוד ביחיד מקרא מלא דיבר הכתוב (תהילים קל"ז, ו'): "אם לא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמֹחֵתִי" ("ביאור הלכה" ריש סי' תקמ"ט בשם רי"ב א)."

חתן וכלה שמתחננים ביום ט"ז בתמוז ערב התענית יתענה ביום חופתו וגם ביום התענית ("אגרות משה" או"ח ח"א סי' קס"ז), ואם אין בכוחם להתענות בשניהם יתענו רק בתענית ציבור, ועכ"פ יתענו ביום חופתם כמה שעות אם אפשר.

כשיש חתן בביהמ"כ אומרים סליחות עד הרחמים והסליחות (כן המנהג ברוב המקומות, ועי' משנ"ב סי' קל"א ס"ק כ"ז כ"ח), אבל החתן עצמו אינו אומר סליחות כלל (שע"ת סי' קל"א ו"לוח א"י"י חודש חשוון), ואומרים "אבינו מלכנו" ("ערוך השולחן" סי' קל"א סעיף י"ז).

החתן והכלה אסורים בכל איסורי בין המצרים ולכן אסור לגלח בימים אלו ולא לשמוע ניגונים בכלי שיר.

חתן בשבעת ימי המשתה ההולך לכותל, אינו צריך לקרוע דלא גרע מימים שאין אומרים תחנון דיש אומרים דאין נוהגים לקרוע (הג"ר יוסף שוב שליט"א בשם הגרי"ז אויערבך זצ"ל). ואף לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דנוהגים לקרוע ביום שאין אומרים תחנון, מ"מ חתן וכלה אינם צריכים לקרוע דרגל שלהם הוא.

גם לפי מנהג האשכנזים עורכים סעודת אירוסין.
ריקודים ומחולות אסורים מ"ז בתמוז ואילך, אפילו בסעודת אירוסין (משנ"ב סי' ט"ז).

נוהגים שלא לשמוע שירה ונגינה מקלטות (קסטות), אפילו שירי רגש, ואפילו שירי על חורבן ביהמ"ק אפילו בלא תזמורת (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, בעל "שבט הלוי" זצ"ל, והגרי"ז קרליץ זצ"ל). גם לבני ספרד שנוהגין נישואין עד ר"ח, שלא במקום מצווה נוהגין שלא לשמוע מוסיקה ("כף החיים").

אפילו בציבור מותר לשיר בפה (כגון בעת "סנטוחה" בישיבה), ומ"מ מעט בשירה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

תספורת

האשכנזים מחמירים שלא להסתפר מ"ז בתמוז, והספרדים מחמירים רק בשבוע שבו חל תשעה באב (שו"ע סי' תקנ"א ס"ג, רמ"א סי' ד').

האיש והאשה שווים באיסור זה, אך לאשה הצריכה לספר שערותיה לצורך כיסוי הראש – מותר (משנ"ב סי' ק"ע טו).

תספורת לבני ספרד בישיבות אשכנזיות

שאלה: בני ישיבות ספרדיים שאיסור תספורת אצלם נהוג רק בט' הימים, הלומדים בישיבות אשכנזיות, האם מותרים להסתפר בשלושת השבועות?

תשובה: יש סוברים שמותר להם להסתפר ואין בזה משום "לא תתגודדו", כיון שידועים בזה דעות המחבר והרמ"א (הגר"ש ז"ל אויערבך זצ"ל, "הליכות שלמה" פרק י"ד אות ו'), ויש סוברים דמן הראוי שיהגו כמנהג המקום, לא להסתפר ולהתגלח בשלושת השבועות, וכן אם באמצע בין המצרים נוסע לביתו ואח"כ חוזר לישיבה לא יסתפר בביתו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

קציצת צפרניים

מותר לקצוץ צפרניים עד השבוע שחל בו תשעה באב (עי' משנ"ב סי' כ'), שפליגי רק בשבוע שחל בו תשעה באב).

רחיצה ומקום סכנה

מותר להתרחץ בים ובבריכה עד ר"ח אב, וגם מי שלא היה בים עד כה יכול להתרחץ בים אחר י"ז בתמוז, אלא שיש להזהר ביותר שלא להיכנס למקום סכנה (בעל "שבט הלוי" זצ"ל). וכן יש להזהר בימים אלו מללכת למקום סכנה.

ברכת שהחינו

טוב שלא לברך ברכת "שהחינו" בימי "בין המצרים" על פרי או מלבוש, אבל מברכים על מצוות כגון מילה ופדיון הבן (שו"ע שם סי' י"ז).

בשבת אין להחמיר בזה, ובר"ח אב הדין כמו בשבת (משנ"ב סי' קצ"ח, ושע"צ שם)

על הולדת בת בימי "בין המצרים" ודאי מברך "שהחינו" (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

פרי חדש שאי אפשר לשומר עד שבת מפני שיתקלקל – אפשר לברך עליו "שהחינו" ולאכול (משנ"ב סי' ק"א) וכן חולה שנוזקק לפרי חדש רשאי לאכול אולם לא יברך עליו "שהחינו" (שם סי' קצ"ט).

מהלכות זכר לחורבן

א. משחרב בית המקדש תקנו חכמים שהיו באותו הדור שכל דבר שיש בו שמחה צריך לעשות בו זכר לחורבן הבית, כמשי"כ "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחת" (שו"ע סי' תק"א א, ומשנ"ב סי' א').

ב. ולכן הסד את ביתו בסיד צריך לשייר אמה על אמה בלא סייד רק בטיט לבד, ואם לא טח בטיט בזה אין צריך לשייר (שו"ע סי' א, ומשנ"ב שם).

ג. וצריך לשייר באמה על אמה נוכח הפתח כדי שיראה מיד כשנכנס בפתח, ויש שמניחין פנוי למעלה מהפתח בגובה ואינו נראה לנכנס, ואפשר כדי שיתראה תמיד לפני בעל הבית היושב בפנים (שו"ע, ומשנ"ב סי' ג'). ובזמן הזה שעיקר השימוש הוא בסלון אפשר לעשות את האמה על אמה בסלון (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

ד. בית הכנסת ובית המדרש אין צריך לשייר בו אמה על אמה כיון שאין זה בית פרטי רק מקום שציבור מתאסף בו ("מגן אברהם" מובא ב"ביאור הלכה" שם).

ה. יש סוברים שאמה על אמה פעם אחת סגי לכל חדרי הבית ("שאלת יעב"ץ" סי' קס"ט, וכתב שכן פשט המנהג, וכ"כ בשו"ת "משנה הלכות" ח"ה סי' ע"א שכן הוא המנהג). ויש סוברים שלפי דברי המהרי"ל שביט נקרא חדר, אפשר שצריך להניח בכל חדר וחדר ("שערי תשובה" בשם אליה רבה), וכן פסק החזו"ן איש, וכן נהג ("החתם סופר" (הובא ב"מנהגי החת"ס)).

ו. דוקא חדר שיש בו ד' על ד' שחייב במזוזה צריך להניח בו אמה על אמה (יעב"ץ סי' קס"ט וכן פסק שו"ת ה"חזו"ן איש"). ומה שעשה ה"חזו"ן איש" במטבח שלו למרות שלא היה שם ד' על ד', שהסתפק שמא השולחנות המחוברים לקיר לא ממעט מהשיעור (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ז. יעשו אמה על אמה דוקא מרובע ולא ארוך וצר (מלבן) והטעם כדי שיהא ניכר היטב (שע"ת בשם פמ"ג).

ח. מי שמצפה את הקירות בטפט לא מספיק להשאיר אמה על אמה בלי ציפוי, אלא צריך לקלף את הסיד (פמ"ג).

ט. השוכר דירה מיהודי יש שסברו שהשוכר אינו מחויב לקלף אמה על אמה, אבל המשכיר חייב לקלף ואף שאינו גר בדירה (הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם ה"חזו"ן איש", וכ"כ בשו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ג סי' פ"ו, ועי' שו"ת "משנה הלכות" ח"ה סי' ע"א שדן לגבי השוכר).